

Vývoj hradů v Čechách

hrady v Čechách	Hrady plnily celou řadu funkcí, především obytnou a obrannou. Jejich vývoj u nás probíhal od 12. stol. a aktivní obrannou roli hrály až do třicetileté války v první polovině 17. stol. Čechy jsou územím na hrady velice bohatým, a to i v evropském měřítku.
nejstarší hrady v Čechách, 12. stol.	S nejstaršími kamennými hrady se setkáváme na území Čech ojedinele již ve 12. stol., vůdčím typem opevněného sídla se staly až kolem r. 1230. Vůbec nejstarším středověkým kamenným hradem u nás je Přimda , z doby před r. 1121. Na území Čech však byla vystavěna neoprávněně (blízké Chebsko, kde nacházíme velkou koncentraci nejranějších hradů z 12. stol., nebylo součástí Čech). Do roku 1135 proběhla přestavba Pražského hradu (mj. zděné opevnění), ten však zůstával nadále hradištěm. Podobné úpravy postihly např. Vyšehrad a Mělník . Ve 12. stol. byl v románském slohu vystavěn pražským biskupem hrad v Roudnici nad Labem .
základ sítě královských hradů, 1200-1250	V první třetině 13. stol. vzniklo několik dalších hradů v románském slohu, např. Landštejn, Strakonice, Loket , Blatná. Ke zlomu dochází po r. 1230, kdy je položen základ nové sítě královských hradů a poprvé se setkáváme i s hrady šlechtickými. Do r. 1250 vznikl např. Jindřichův Hradec , Křivoklát a Jívno. První stavba umožňující aktivní obranu byl Týřov , hrad typu francouzského kastelu . Podobných zásad se držel v té době i stavitel Džbán . K nejstarším šlechtickým hradům bergfritového typu náleží mj. Krašov, Český Šternberk a Zbiroh .
dokončení sítě královských hradů, 1250-1300	Ve druhé polovině 13. stol. je výstavba sítě královských hradů v podstatě završena. Začíná se objevovat velká čtverhranná obytná věž (donjon). Některé královské hrady již zdůrazňují reprezentační funkci, zejména jihočeský Myšenec. U Bezdězu se v té době setkáváme poprvé se snahou oddálit setkání s nepřítelem co nejvíce od hradu; přístupovou cestu sledují daleko před vlastní hrad opevnění se třemi branami a Černou věží. Častěji se používá břítu; jedinečný dvojbřít se nachází na Týřově . Ojedinele k nám pronikla (z Podunají) i čtverhranná útočištná věž (např. Klenová , Žerotín), na Choustniku dokonce dvojnásobná. Choustník v té době představoval jediný příklad ganerbenburgu v Čechách. Pouze dva šlechtické hrady té doby se mohly rovnat královským stavbám, a to Přiběnice (postavené Vítkovci) a Stará Dubá (pány z Dubé).
rozvoj šlechtických hradů, 1300-1350	Po r. 1300 probíhal další vývoj ve znamení rozvíjející se šlechtické architektury. Přední místo zaujímá typ s donjonem jako hlavní obytnou i obrannou stavbou; hrady donjonového typu vznikají až do období kolem r. 1360 a rozměry některých donjonů byly obrovské; Rabí 13x18 m, Pajrek 16x16 m, Vítkův Kámen 14x17,5 m. Flankovací věže byly použity ve větším počtu již pouze na Práchni (po r. 1315), jedna flankovací věž se vyskytuje častěji (mj. Borotín , Kost). Nejživotnější se vzhledem ke své jednoduchosti ukázala bergfritová dispozice . Výjimečně mohl být bergfrit zdvojen (Vlašim) či ztrojen (Zvířetice). Početnou skupinu hradů 14. stol. představují hrady bezvěžové, především s plášťovou zdí (Opárno) a dvoupalácové (Helfenburk u Bavorova , Dívčí Kámen). Dvoupalácové rozvržení odpovídalo klidným poměrům a zdůrazňovalo obytnou složku hradu. Výraznou skupinu představují i hrady dvouvěžové (Hamrštejn ,

	<p>Libštejn, Trosky).</p> <p>Za Jana Lucemburského byl vystavěn první hrad s čistě vojenskou funkcí, Preitenstein. Mohl pojmout a ubytovat velký počet vojáků a připomíná tak spíše opevněný tábor. Jinak král pověřoval stavbou hradů šlechtice, kterým pak hrad udělil v léno (Střekov, Kamýk a další).</p>
<p>doplnění sítě královských hradů, 1350-1400</p>	<p>Za Karla IV. byla síť královských hradů významně obohacena (Karlštejn, Kašperk, Radyně, Karlshaus a další). Hradly stavěné po r. 1300 do doby kolem r. 1380 neumožňovaly aktivní obranu. Velmi častá je i nevýhodná volba staveniště, ohrožitelného z okolních výšin (týká se to i tak důležitého hradu, jakým byl Karlštejn). Většina výdobytků aktivní obrany 13. stol. byla zapomenuta a k jejímu využití vedl až rozvoj palných zbraní za husitských válek.</p> <p>Kolem r. 1400 se setkáváme s ještě větším důrazem na obytnou funkci na úkor obranyschopnosti, stavby jako by byly popřením dosavadního vývoje. Např. na Točniku se palác dostává do nejexponovanější polohy nad šijový příkop. Obranná složka hradu je omezena na hranici únosného minima na Krakovci. Vývoj tak dospěl na práh kvalitativní přeměny v zámek.</p> <p>Na přelomu 14. a 15. stol., v době prohlubující se celospolečenské krize, se mnoho hradů stalo centry působení lapkovských skupin, zaměřujících se na přepady kupeckých povozů, únosy spojené s vymáháním výkupného i kořistné výpravy do ciziny. Do této činnosti se zapojili i příslušníci mnoha předních rodů v zemi a české země získaly pověst oblasti, do které není radno cestovat.</p> <p>Sklonek 14. století je také počátkem doby významnějšího rozkvětu menších opevněných sídel, tvrzí. Jejich stoupající množství souviselo s rostoucím zastoupením nižší šlechty ve společnosti.</p>
<p>rozvoj obranné složky, 1400-1450</p>	<p>Husitské války ukončily období snah o co nejpohodlnější rezidence a majitelům hradů připravily drastickou zkoušku.</p> <p>Husité především vybudovali mimořádné opevnění svého hlavního centra, města Tábor. V průběhu husitských válek nebylo postaveno mnoho nových hradů; některé založené husitskými hejtmany měly sloužit jako opěrné body či zimoviště částí vojsk (Kalich, Valečov, Kunětická Hora). Další skupinu tvoří sídla zbohatlých husitských hejtmanů, blížíci se malým hrádkům (Oltářík, Sion). Staveniště byla volena na vrcholcích osamělých kopců tak, aby hrad nemohl být ohrožen dělostřelbou z okolních výšin. Extrémní poloha však přinášela obrovské problémy s běžným chodem hradu, především zásobováním vodou. Většina těchto staveb měla proto krátké trvání.</p> <p>V době husitských válek se rovněž setkáváme s prvními pokusy o aktivní dělostřeleckou obranu (Rožmberk, Choustník) a s první předsunutou baštou, ačkoli jen do nevelké vzdálenosti od opevnění (Choustník).</p> <p>Po husitských válkách vznikají hradly jednak v neohrožitelných vrcholových polohách a dochází ke zvětšování mohutnosti opevnění (pasivní obrana), jednak začínají počítat s aktivní dělostřeleckou obranou. Vznikají nová vnější opevnění s baštami a kolem r. 1450 první ucelenější systémy (Ronov, Kumburk).</p> <p>Vrcholným projevem opevnění s masivním štítovým valem je kolem r. 1450 hrad Klenová, kde systém předběhl svou dobu o půlstoletí.</p>
<p>další rozvoj obranné složky, 1450-1500</p>	<p>Další zatěžkávací zkoušku, srovnatelnou s husitskými válkami, představovaly války Jiřího z Poděbrad s opozicí a řádní žoldnéřských a lapkovských skupin. Došlo k velkému rozvoji dělostřelectví (zvětšení dostřelu), a s nebezpečnými výšinami v okolí se hradly musely vypořádat stavbou předsunutých bašt. Měl-li prostor tvar hřebenu či ostrožny, obracela se bašta do daného směru mohutným břitem (nejlépe dochovaný případ na Českém Šternberku); pokud nebezpečný prostor představovala planina, obracela se k němu bašta obloukovitým čelem, aby bylo umožněno vějířovité postřelování (bašty nad Okolí, Vimperkem, Krašovem).</p>

	K předním pevnostem v zemi na přelomu 15. a 16. stol. náležely mj. hrady Rabí a Kunětická Hora .
konečná fáze vývoje hradů, 1500-1550	Za vlády Vladislava Jagellonského kolem r. 1500 dochází k posledním stavbám (např. Švihov) a přestavbám (Křivoklát – poprvé použit bollwerk , Pražský hrad , Rabí , Rýzmberk), vyvažujícím obytnou i obrannou funkci (zejména systémy aktivní dělostřelecké obrany), jimiž vývoj středověkého hradu končí. V dalším průběhu 16. stol. zavládly v Čechách relativně klidné poměry, opevňovací aktivita se díky tureckému nebezpečí přesunula na jihovýchod. Zdokonalování palných zbraní i nadále postupně zbavovalo gotické hrady jejich vojenské funkce, jen málokterý šlechtic si mohl dovolit své sídlo neustále přestavovat v souladu s vyvíjející se vojenskou technikou. Řada majitelů proto začala v renesančním slohu přestavovat stará nebo budovat nová sídla, pro která se ujalo pojmenování zámek (v 15. stol. paradoxně označující hrad s výrazně obrannou funkcí). Definitivní konec vojenské hodnoty i těch nejkvalitnějších hradů znamenala třicetiletá válka .
hrady v novověku	Další staletí novověku odsunula hrady jako nepotřebné do pozadí. Ty, které nemohly být využity hospodářsky, nebo přestavěny na zámek, byly odsouzeny k zániku. Často byly rozebrány na stavební materiál pro okolí a zanikly (téměř) zcela. Až na počátku 19. století se probouzí romantický zájem o hrady a zejména jejich zříceniny. <i>(zpracováno podle T. Durdíka, Encyklopedie českých hradů, 1995)</i>

Typy hradů

ganerbenburg	hrad obsahující více jader, která byla sídly samostatných majitelů; běžný typ v Německu, až 10 jader, každé s palácem a věží; v Čechách pouze Choustník a Skála u Přeštic, na Moravě Rokštejn v 1. pol. 15. stol.
hrad bergfritového typu	hlavní typ šlechtického hradu 13. a 14. stol.; obsahuje tři základní prvky, věž (bergfrit), v drtivé většině případů okrouhlou a stojící v čele stavby, palác v chráněné poloze a hradbu (příklad: Selmberk , Vlašim , Zvířetice , Kokořín)
hrad s blokovou dispozicí	typ, u něhož donjon srůstá s palácovými křídly do bloku obklopujícího nádvoří, a to ze tří nebo čtyř stran (příklad: Orlík u Humpolce , Nový Herštejn)
hrad donjonového typu	hlavními prvky je volně stojící donjon a hradba, s případnými dalšími objekty; začíná se objevovat na přelomu 13. a 14. stol. (Rabí), nejčastěji v 1. pol. 14. stol. (Netřeb , Vítkův Kámen, Kunžvart)
hrad s dvoupalácovou dispozicí	typ (obvykle) bezvěžového hradu; jádra tvoří dva více či méně srovnatelné paláce, situované na protilehlých stranách nádvoří; dvoupalácové jádro často obíhal parkán; nejstarší známý případ představuje Kožlí , připomínané r. 1318, dále např. Egerberk , Dívčí Kámen

hrad s obvodovou zástavbou	základní typ královských hradů 13. stol.; většinou vícedílný hrad s větším množstvím budov (paláců), které tvoří součást obvodového opevnění (příklad: Křivoklát , Bezděz , Vrškamýk)
hrad s palácem jako hlavní obytnou i obrannou stavbou	typ bezvěžového velmi úsporného šlechtického hradu z přelomu 13. a 14. stol.; palác výrazně převyšuje hradby; klasickými ukázkami jsou Vlčtejn a Rebřík , částečně též Tetín
hrad s plášťovou zdí	typ bezvěžového hradu, u něhož tíha obrany leží na mohutné, vysoké obvodové hradbě (plášťové zdi), za níž jsou skryty ostatní objekty; více se užíval na Moravě, v Čechách spíše výjimečně (Kumburk v první stavební fázi, Kozlov , Roimund , Opárno)
hrad podunajského typu	stavba se dvěma hranolovými věžemi, mezi nimiž se nacházel palác (13. století)
hrad typu francouzského kastelu	pravidelný vícevěžový hrad převážně s okrouhlými flankovacími věžemi, umožňujícími aktivní obranu; u nás poprvé použit při stavbě Týřova , dále Džbán (z velké části), Konopiště
hradiště	terénní pozůstatek po hradu, přeneseně se užívá pro slovanské a raně středověké hrady ze dřeva a hlíny
kastel	pravidelný, nejčastěji čtvercový či obdélný vícevěžový hrad
skalní hrad	hrad zbudovaný na skalním, nejčastěji pískovcovém útvaru; rozkládal se obvykle na horní ploše skály, přístupné upravenou spárou, a nemusel obsahovat zděné části

Hrady a čeští panovníci

Přemysl Otakar I. český kníže (1192-93, 1197) a král (1198-1230)	za jeho vlády stabilizace poměrů, rozmach doby posledních Přemyslovců, Čechy se na přelomu 12. a 13. stol. definitivně zařadily mezi království; založil několik nejstarších královských hradů (Zvíkov , Jindřichův Hradec)
Václav I. český král (1230-1253)	autorita Čech se dále upevnila; zakladatel systému nových panovnických mocenských opor, královských hradů; vzniká jejich koncentrace v přemyslovském loveckém hvozdu (Křivoklát , Džbán , Jívno, Jenčov?), oblíbeným hradem Václava I. byl Týřov
Přemysl Otakar II. český král (1253-1278)	české země byly nejvýznamnějším a najmocnějším útvarem ve střední Evropě; velkolepým způsobem dokončil budování sítě královských hradů; poprvé založil hrad se zcela převládající reprezentační funkcí (Myšenec); česká hradní architektura té doby ovlivnila vývoj hradů i v evropském měřítku (Rakousko , Uhry , Slezsko , Pobaltí)
Václav II. český král (1283-1305)	po dočasném úpadku postupně dosáhl nového rozmachu královské moci; dokončil hrady, které nebyly ještě dostavěny; na oblíbeném Bezdězu vybudoval náročnou kapli
Jan Lucemburský český král (1310-1346)	soustředil se na vnější politiku a dosáhl významné územní expanze (mj. Horní Lužice , Vratislav a další slezská knížectví, panství v severní Itálii), stále větší část královského majetku se však ocitla v

	držení šlechty; nové královské hrady nestavěl (existující síť byla z velké části v rukou šlechty), vybudoval pouze první hrad jako vysloveně vojenský objekt (Preitenstein); pověřoval však šlechtické stavebníky výstavbou hradů a po jejich dokončení jim udělil hrad v léno s tím, že musí být pro krále vždy k dispozici (Střekov, Kamýk, Hus, Kyšperk)
Karel IV. český král (1346-1378)	po návratu do Čech (r. 1333) zde nenalezl jediný nezastavený královský hrad (" <i>Toto království jsme našli tak zrušeno, že jsme našli jediný hrad svobodný, takže jsme neměli, kde bychom přebývali, leč v městských domech jako jiný měšťan.</i> "), za jeho vlády došlo k obnově ústřední panovnické moci a jako říšský císař (země Koruny české byly přitom nejvýznamnější částí Říše) se stal vůdčím světským představitelem celého křesťanstva; získal zpět základní síť hradů a rozšířil ji o další stavby: Karlštejn, Kašperk, Radyně (původně Karlskrone), Kunžvart, Karlshaus , Karlovy Vary, na Moravě Tepenec
Václav IV. český král (1378-1419)	vládl bez pronikavých úspěchů za nepříliš příznivé mezinárodní i vnitropolitické situace, jednou z příčin úpadku byla i obrovská morová epidemie, která zasáhla české země r. 1380; zdědil fungující síť královských hradů, mohl se proto zaměřit na stavbu pohodlných soukromých sídel (Nový hrad u Kunratic) a přestavby starších objektů (Křivoklát, Žebrák); vrcholným podnikem se stal Točnick , reprezentativní soukromá rezidence
Jiří z Poděbrad český král (1458-1471)	obratně vládl ve složité době po husitských válkách, kdy většina Evropy nahlížela Čechy jako kacíře " <i>bludem zmámené</i> " (Francois Villon); snažil se dostat zpět hrady obsazené šlechtou a jeho jedinou (nevalnou) přestavbou je Litice nad Orlicí ; války s opozicí, které vedl, představovaly další zatěžkávací zkoušku pro hrady, jež si svou ničivostí a urputností nezadala s válkami husitskými

Literatura o hradech

Z většiny níže uvedených knih jsem čerpal a lze v nich najít detailnější informace; vedle nich existuje velké množství dalších (i internetových) zdrojů. Mnoho literatury (klasické i internetové) je samozřejmě o jednotlivých hradech.

František Alexander HEBER (1815-1849):	Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser (1843-1849) (České hrady, tvrze a zámky.) Sedmisvazková kniha, první práce o českých hradech vůbec (popisuje 586 objektů). Nejcenější částí jsou přesné popisy stavu jednotlivých hradů a tvrzí a 358 vyobrazení (pro 240 z nich byly předlohou vlastní autorovy kresby). Dílo přerušilo předčasné úmrtí autora na jedné z jeho výprav 29. 7. 1849.
August SEDLÁČEK (1843-1926):	Hrady, zámky a tvrze Království českého (1880-1927) Patnáctisvazkové monumentální dílo. Obsahuje 2955 lokalit na celém území Čech s výjimkou Chebska a uvádí především jejich politické dějiny. Vrchol čistě historického studia českých hradů.
Dobroslava MENCLOVÁ (1904-1978):	České hrady (1972) Opožděně vydaná rozsáhlá dvoudílná publikace, poznamenaná snahou nalézt místo hradu v dějinách výtvarného umění.

kolektiv	<p>Hrady, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (1981-1989) Sedmidílná publikace (každá část se věnuje jednotlivému kraji), pro Moravu a Slezsko (díly vyšly v letech 1981 a 1983) představuje první souhrnné zpracování problematiky. Převládá bohužel zastaralé pojetí s velkým množstvím omylů a neznalostí většiny objektů i architektury samotné, což unikátní dílo znehodnotilo.</p>
kolektiv	<p>Hrady a zámky v Čechách (1986) Užitečný turisticky zaměřený průvodce obsahující základní informace o 1400 hradech, hrádcích, zámcích, tvrzích a zříceninách v Čechách.</p>
kolektiv	<p>Hrady a zámky na Moravě (1987) Turisticky zaměřený průvodce, pravděpodobně stále nejúplnější seznam sídel všeho druhu (zahrnutý i hrádky a tvrže) na Moravě. Obsahuje základní informace o 700 objektech.</p>
Tomáš DURDÍK	<p>Encyklopedie českých hradů (1995) Kniha (společně s publikací <i>Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku</i> od M.Pláčka, vydanou o rok později) znamenala výrazný přelom v knižní literatuře o našich hradech. Poprvé v relativní úplnosti představila nejnovější poznatky; kromě podrobných popisů 275 objektů obsahuje souhrnný přehled vývoje hradů. Mimořádný je i popis života na středověkém hradě.</p>
Miroslav PLAČEK	<p>Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku (1996) Průlomová kniha s nejnovějšími poznatky o hradní a zámecké architektuře na Moravě a ve Slezsku. Vedle podrobných popisů 365 objektů obsahuje přehled vývoje hradů a zámků a slovník odborných výrazů.</p>
Tomáš DURDÍK	<p>Ilustrovaná encyklopedie českých hradů (1999) Nově koncipované a rozšířené vydání encyklopedie českých hradů od našeho předního kastelologa, navazující na publikaci z r. 1995. Doplněno bylo zejména obrazovým materiálem a popisem několika stovek dalších hradních objektů, které tak dílo mapuje v relativní úplnosti (celkem 625 lokalit, tj. přes 90% existujících pozůstatků hradů v Čechách). V dalších letech vyšly doplňky, aktualizující některé údaje.</p>
Miroslav PLAČEK	<p>Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí (2001) Textově kniha vychází z publikace <i>Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku</i> z r. 1996, obohacena je o podrobnější informace, nové lokality a ilustrační materiál. Mapuje celkem 530 objektů, z toho značnou část tvoří objekty obvykle označované jako tvrže. Vyloučeny jsou naopak lokality na území Slezska.</p>
Jiří ÚLOVEC	<p>Zaniklé hrady, zámky a tvrže Čech (2000) Kniha popisuje na 250 nenávratně zaniklých hradů, zámků a tvrzí v Čechách.</p>
František MUSIL, Miroslav PLAČEK	<p>Zaniklé hrady, zámky a tvrže Moravy a Slezska (2003) Kniha mapuje na 80 zaniklých panských sídel na Moravě a ve Slezsku.</p>

Zdeněk FIŠERA	Skalní hrady zemí Koruny české (2004) Autor sleduje ojedinělý typ panského sídla nejen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ale i za hranicemi současné ČR, v rámci zemí Koruny české.
František GABRIEL, Jaroslav PANÁČEK	Hrady okresu Česká Lípa (2000) Kniha obsahuje úplný popis a dokumentaci 50 hradních lokalit v okrese Česká Lípa, o nichž přináší řadu nových poznatků.
Jiří ÚLOVEC	Hrady, zámky a tvrze na Ústecku (2002) Kniha představuje hrady, zámky a tvrze na Ústecku.
Jiří ÚLOVEC	Hrady, zámky a tvrze Klatovska (2004) Popis stavebního vývoje, přehled majitelů jednotlivých panských sídel i dnešního stavu těchto památek v oblasti Klatovska, s bohatou obrazovou dokumentací.
Tomáš DURDÍK, Viktor SUŠICKÝ	Zříceniny hradů, tvrzí a zámků – střední Čechy (2000) Kniha detailně popisuje 59 zřícenin na území středních Čech, doplněna je bohatým fotografickým materiálem.
Tomáš DURDÍK, Viktor SUŠICKÝ	Zříceniny hradů, tvrzí a zámků – jižní Čechy (2002) Výpravná publikace je zaměřena na zříceniny hradů, tvrzí a zámků na území jižních Čech.
Tomáš DURDÍK, Pavel BOLINA	Středověké hrady v Čechách a na Moravě (2001) Kniha shrnuje výsledky studia středověkých hradů během posledních 30 let na celém území ČR.
Vladimír PEŠA	České hrady. Severní, východní a střední Čechy, Českosaské Švýcarsko, Kladsko (2002) Zřejmě nejúplnější soupis 360 hradů a hrádků v dané oblasti, doplněný autorovými ilustracemi. Popis většiny méně známých objektů je bohužel nedostatečný a v mnoha případech se omezuje na jedinou větu. Rovněž věcné chyby svědčí o neznalosti některých lokalit a současného stavu poznatků.
Adolf WENIG	Pověsti o hradech (1907) Nové vydání 1997. Nejznámější pověsti o hradech.
August SEDLÁČEK	Z hradů, zámků a podhradí (1929) Nové vydání 2001. Pasáže vybrané Adolfem Wenigem z autorových 15-svazkových <i>Hradů, zámků a tvrzí Království českého</i> .
Karel KALLÁB	Pověsti hradů moravských a slezských (1937) Nové vydání 1996, doplněné popisem objektu včetně současného stavu. Většina pověstí není o hradech, ale o zámcích a městech.
Adolf DANĚK	Báje českého Pošumaví (1948) Nové vydání 1994. Mnoho pověstí o hradech (mj. Helfenburk , Rabí , Střela , Prácheň).